

EFEKTÍVNE A TVORIVÉ PÍSANIE I.

Metóda tvorivej sebareflexie, vytvárania komunikačných platforiem a literárnej kompetencie

Mgr. Marián Grupač, PhD.

Abstrakt

Štúdia pod názvom Efektívne a tvorivé písanie s podtitulom Metóda tvorivej sebareflexie, vytvárania komunikačných platforiem a literárnej kompetencie predstavuje kompaktný súhrn relevantných informácií v rámci vytýčenej problematiky.

Práca je zameraná na analyticko-edukatívny rozmer tvorivého písania a jeho prirodzených interakcií s oblasťou komunikácie ako platformou invenčnej a tvorivej reflexie pri tvorbe písaných obsahov a ich percepciou, a taktiež poukazuje na význam a opodstatnenie vplyvu tvorivého písania pri budovaní a kultúrnej, umeleckej a literárnej kompetencie s akcentáciou na edukáciu v rámci vysokoškolského vzdelávania.

Informácie uvedené v práci sú sústredené do logických celkov, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na prípravu a samotnú tvorbu beletristických obsahov. Logickým doplnením sú však aj state venované teoretickým aspektom jazyka a textu v kontexte kreovania autorských výstupov.

Práca je priamym a bezprostredným výstupom autora, ktorý ako doktorand viedol cvičenia z predmetu Efektívne a tvorivé písanie na Žilinskej univerzite v Žiline, Fakulte humanitných vied, Katedre Mediamatiky a kultúrneho dedičstva (2013 - 2015).

Kľúčové slová: efektívne a tvorivé písanie, komunikácia, literárna kompetencia, tvorba beletristických obsahov, jazyk, text, tvorivosť

Abstract

The study entitled Effective and creative writing with subtitle Method of creative introspection, the creation of communication platforms and literary competence represents a compact summary of the relevant information in the context of the topics of the subject.

Work is focused on analytical and educative dimension of creative writing and its interactions with the natural area of communications as a platform of creative reflection on the creation of written content and their adoption, and also highlights the importance of and justification for the impact of creative writing in the building and cultural, artistic and literary competence especially in sphere of undergraduate education.

The information referred to in the work are concentrated into logical units, which are mainly focused on the preparation and creation of fiction. However, the others chapters are dedicated to the theoretical aspect of the logical supplement to the language of the text and in the context of outputs. The work is a direct and immediate outcomes of the author, who as a PhD student of the subject matter of the Effective and creative writing course led at the University of Žilina, Faculty of Humanities, Department of Mediamatics and cultural heritage (2013-2015).

Key words: effective and creative writing, communication, literary competence, creation of fiction, the language, the text, creativity

Tvorivé písanie - (nielen) formatívna činnosť a vedný odbor

V teoretických štúdiách a článkoch zaoberajúcich sa problematikou tvorivého písania evidujeme vo väčšine prípadov tendencie opakovať niektoré konštatovania a premisy, ktoré akoby autori unifikovane preberali jeden od druhého a výsledkom tak vždy je (väčšinou) iba nanovo vygenerovaný kompilát toho, čo už bolo niekoľko ráz napísané a, žiaľ, ktorý má potom tendenciu byť prijímaný i naďalej v oblasti tvorivého písania ako akési status quo.

Autor Martin Klimovič napríklad poukazuje na ambivalentnosť pri bazálnom vymedzení a definovaní pojmu tvorivé písanie, keď cituje hneď niektorých ďalších autorov, napríklad J. Dvořáka, ktorý podľa Klimoviča tvrdí, že „základným princípom disciplíny zahrňanej pod pojem tvorivé písanie by mala byť snaha po znovuobjavení osobných dispozícií každého jedinca ako predpokladu na subjektivizáciu písomného prejavu.“ (Klimovič 2010). Pri tomto konštatovaní sa akoby opomínal základný vyslovený fakt J. Dvořáka, ktorý hovorí o „znovuobjavovaní“ osobných dispozícií, čo by mohlo znamenať, že tieto schopnosti už jedinec (aspoň) raz v sebe objavil, oživil, či využil, a práve pri procese tvorivého písania ich opätovne nachádza. Ibaže komplex skúseností a poznania, ktorý tvorivý subjekt od „prvého objavenia“ prirodzene získal, môže jeho dispozície modifikovať, či dokonca úplne meniť. Potom už však Dvořákova generalizácia vo vyššie uvedenom citáte stráca pevnosť a miera pravdepodobnosti, že takto platí, je nízka.

Individualizáciu písania Klimovič afirmuje citovaním N. Mlsovej, podľa ktorej je tvorivé písanie disciplínou stojacou v opozícii k univerzalizovanému a uniformovanému vyjadrovaniu, a má viesť, podľa Mlsovej, k schopnosti odlíšiť „lacnú originalitu“ od skutočnej, pravdivej tvorivosti (Klimovič 2010).

Aj v tomto prípade je možné vybadať, že vymedzenie pojmu tvorivé písanie bude mať niekoľko interpretačných rovín, z ktorej každá bude zrejme vždy determinovaná inými (subjektívnymi) okolnosťami, požiadavkami a očakávaniami. Tento predpoklad do značnej miery potvrdzuje napokon aj Viera Eliášová, keď proklamuje: „Napriek tomu, že termín tvorivé písanie sa už udomácnil v didaktických aj metodických materiáloch, ešte stále nemá presne, jednoznačne definovaný obsah. V odbornej literatúre zahraničnej i domácej proveniencie sa pod týmto pojmom skrýva celá škála interpretácií a chápaní oscilujúca od písomnej produkcie akýchkoľvek kratších či dlhších textov (čomu zodpovedá náš termín písomný prejav) až po tvorbu rýdzo umeleckého textu. V užšom ponímaní vymedzenie tohto pojmu kolísá od techník napomáhajúcich tvorivú manipuláciu s jazykovým materiálom (...) až po techniky, ktoré umožňujú pestovať kritickú recepciu a interpretáciu umeleckej literatúry (critical and creative reading and writing)“ (Eliášová 2005).

V uvedenej súvislosti mnovýznamovej interpretácie tvorivého písania sa často zvykne spomínať aj konštatovanie Zbyňka Fišera, ktorý tvorivé písanie označuje za dvojzložkový pojem, ktorý je obsiahnutý jednak vo formatívnej činnosti, pri ktorej pisateľ originálnym spôsobom podlieha procesu písania, ale predstavuje tiež vedný odbor, ktorý sa zaoberá teoretickými aspektami tvorby textu a vlastnou didaktikou. (Fišer 2001).

Je teda evidentné, že pri koncipovaní určenia pojmu tvorivé písanie sa stretáme vždy s niekoľkými možnými variantami a variáciami výkladu, ktoré môžu napokon vytvoriť viacrozmerný obraz o tom, čím všetkým tvorivé písanie je, a, samozrejme, i tým, čím by byť nemalo.

Práve posledné definovanie procesu tvorivého písania podľa Zbyňka Fišera by sme si dovolili „použiť“ ako východisko, ktoré by sme chceli rozšíriť a ozrejmiť o ďalšie tri základné roviny v rámci vymedzenia zadanej problematiky.

Naším zámerom však vonkoncom nie je doterajšie výklady multiplikovať a vnášať do, už i tak značne diferentnej, oblasti novú „vatu“, ale práve našim prídavkom sa budeme usilovať posunúť interpretáciu a ozrejenie témy do praktickej a zrozumiteľnej podoby a taktiež vlastným ohraničením a zameraním na uvedenú problematiku vytvoríme istý inherentný metodologický rámec, ktorý naše interpretácie ohraničí a systematicky uvedie ako prirodzenú súčasť širšej témy, nie ako jeho marginálny „appendix“.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného, budeme v ďalších výkladoch vychádzať z vymedzenia tvorivého písania ako formatívnej činnosti a vedného odboru (Fišer 2001), ktoré ozrejmujú tri základné princípy tejto činnosti:

- I. Metóda tvorivej sebareflexie
- II. Vytváranie komunikačných platforiem
- III. Budovanie literárnej kompetencie

Tvorivé písanie ako dôležitý segment výučby na vysokých školách - náčrt situácie na príklade vybraných univerzít v zahraničí a na Slovensku

V angloamerických zdrojoch, ako tvrdí Klimovič, sa pojmy písanie a tvorivé písanie odlišujú. „Nadradeným pojmom je písanie, tvorivé písanie predstavuje jeden druh písania. Slovné spojenie creative writing v anglicky hovoriacich krajinách nadobúda dva významy; prvý význam korešponduje s výslovnosťou predstavovaným chápaním pojmu tvorivé písanie, druhý význam zohľadňuje obsah tohto termínu na tzv. literárne písanie. Na pozadí tohto dvojitého významu existujú v odborných svetových diskusiách dva protichodné názory na to, či sa dá tvorivé písanie naučiť alebo je to zásadne otázka vrodeneho talentu. Zástancovia smeru, že sa píše tvorivo sa dá naučiť, vyznávajú tzv. poetiku pravidiel, protichodné názory skupiny zainteresovaných zas zdôrazňujú tzv. poetiku génia.“ (Klimovič 2010).

V širšej nadväznosti na predchádzajúcu Klimovičovú poznámku o angloamerických zdrojoch v relácií s pojmom tvorivé písanie sme sa rozhodli uviesť niekoľko prípadov zo súčasnosti (akad. rok 2014 - 2015 - pozn. M. G.), ktoré môžu potvrdiť význam a opodstatnenie zaradenia tvorivého písania do výučbového profilu niektorých zahraničných, ale i slovenských univerzít, predovšetkým však prirodzene na fakultách so zameraním na štúdium humanitných vied.

V uvedenom kontexte je z nasledovných údajov zrejmé, že čím je univerzita prestížnejšia, tým väčší priestor uvádza vo výučbe pre tvorivé písanie. (Platí to, samozrejme, aj opačne...).

Na fakulte Humanitných vied (Division of the Humanities) Chicagskej university (The University of Chicago) v Spojených štátoch amerických bolo v akademickom roku 2014 - 2015 tvorivému písaniu (creative writing) venovaných niekoľko úrovní cvičení (courses). Cvičenia, alebo kurzy, tvorivého písania sú organizované primerane k úrovni prebiehajúceho štúdia a sú konštituované nasledovne:

Jadro (Core)

Tieto multižánrové kurzy predstavujú akési úvodné vstupy do problematiky tvorivého písania a sú budované tak, aby spĺňali všeobecné požiadavky na vzdelávanie v dramatickej, hudobnej a výtvarnej oblasti v podmienkach výučby na vysokej škole. Výučba prebieha v rámci dvoch ústredných motívov: „Čítaj ako spisovateľ“ a „Úvod do problematiky žánrov“, ktoré študentom

ponúknú aj príležitosti prvých konfrontácií v kritických reflexiách v rámci krúžku. (Pätnásť študentov v krúžku.)

Základy (Fundamentals)

Tieto cvičenia sú určené študentom, ktorí už majú, no nemusia mať bezpodmienečne, osobné skúsenosti s písaním, ale majú záujem o získavanie skúseností v danom odvetví. Kurzy sú zamerané na základy spisovateľského remesla a prebiehajú formou tvorivých dielní. (Dvanásť študentov v krúžku.)

Základy: Na ceste tvorivého písania (Fundamentals: CW Track)

Tieto kurzy sú otvorené pre všetkých študentov, ale prednosť majú tí, ktorí sa v rámci tvorivého písania pripravujú na absolvovanie bakalárskeho štúdia (Creative BA) alebo úrovne MAPH¹ pri možnosti venovať sa tvorivému písaniu. Na rozdiel od bežných základných kurzov nie sú tieto cvičenia dostupné všetkým záujemcom. Na prijatie sa vyžaduje ukážka z vlastnej literárnej tvorby a taktiež je nutný súhlas lektora.

Osobitné témy (Special topics)

Tieto cvičenia sú určené pre študentov, ktorí už majú osobné skúsenosti s písaním v rámci niektorých žánrov literatúry.

Cvičenia prebiehajú vo forme intenzívnych seminárov, na ktorých sa študenti detailnejšie venujú forme, koncepcii a metódam tvorivého písania v jednotlivých žánroch literatúry. Formálne sú cvičenia koncipované ako tvorivé dielne. K prijatiu sa vyžaduje od študenta, aby predložil ukážku zo svojej tvorby, alebo účasť na podobnom kurze v minulosti a taktiež súhlas lektora. (Dvanásť študentov v krúžku.)

Pokročilí (Advanced)

Tieto kurzy sú určené pre študentov, ktorí už majú s písaním intenzívnejšiu skúsenosť, než len na formálnej úrovni. Táto úroveň semináru sa intenzívne zameriava okrem samotného písania aj na schopnosť kriticky reflektovať literárny text v rámci kreatívnych výstupov z cvičení. K prijatiu sa vyžaduje od študenta predošlá skúsenosť s písaním, tiež, aby predložil ukážku zo svojej tvorby a súhlas lektora. (Desať študentov v krúžku.)

Kreatívne portfólio (Portfolio workshop)

Tento kurz je úzko vymedzený pre menšiu skupinu študentov, ktorí pracujú na kreovaní portfólií pre predmet Tvorivé písanie v jednotlivých žánroch, ktoré slúžia ostatným študentom. Tvorivé dielne sú zamerané na tvorbu rozsiahlejších foriem v rámci projektov, ktoré si študenti vopred zvolia. (Osem študentov v krúžku.)

Seminár k záverečnej práci (Thesis seminar)

¹ Master of Arts (slov.: Mgr. Art.)

Tento kurz je úzko špecializovaný a určený výhradne pre študentov, ktorí v rámci svojej záverečnej práce (či už BA, alebo MA) riešia konkrétne zadanie v rámci témy tvorivého písania. (Osem študentov v krúžku.) (The University of Chicago 2015).

Je zrejmé, že na fakulte humanitných vied Chicagskej univerzity je výučbe tvorivého písania venovaná intenzívna pozornosť.

Pozitívne vnímame najmä selekciu a triedenie jednotlivých stupňov výučby tvorivého písania, ktoré je prirodzene determinované "ročníkovou" úrovňou aktuálneho štúdia záujemcu, ako aj evidentnými osobnými skúsenosťami, predpokladmi, ale tiež smerovaním do budúcnosti.

Najstaršia fungujúca univerzita na území Spojených štátov, Harvardova univerzita, ktorá sa nachádza v meste Cambridge v štáte Massachusetts je jednou z najprestížnejších univerzít na svete. Medzi jej slávnych absolventov, okrem niekoľkých amerických prezidentov, patria i také spisovateľské a básnické osobnosti ako napríklad Harold Brodkey, Thomas Stearns Eliot, Robert Frost, James Russel Lowell, Wallace Stevens či Henry David Thoreau, a nie je teda asi ničím pozoruhodné, že univerzita má i vlastnú Fakultu tvorivého písania (Creative writing faculty). V rámci tejto fakulty je výučba tvorivého písania organizovaná formou tvorivých dielní (workshopov) v siedmych základných kategóriách:

I. Tvorivé písanie (Creative writing)

- Písanie dramatických textov pre pokročilých (Advanced Playwriting)
- Poézia (Poetry)
- Poézia pre začiatočníkov (Intermediate poetry)
- Poézia pre pokročilých (Advanced poetry)
- Úvod do žurnalistiky (Introduction to Journalism)
- Úvod do dramatickej tvorby (Introduction to playwriting)
- Tvorba divadelných scenárov (Dramatic Screenwriting)
- Úvod do tvorby literatúry faktu (Introduction to Creative nonfiction)
- Tvorba literatúry faktu pre začiatočníkov (Advanced Creative Nonfiction)
- Prozaická literárna tvorba (Fiction Writing)
- Prozaická literárna tvorba pre začiatočníkov (Advanced Fiction Writing)
- Úvodné prozaické texty (Introductory Fiction)

II. Všeobecné kurzy (Common Ground Courses)

- Britská literatúra, 700 - 1700 (British literature, 700 - 1700)
- Poézia 18. storočia (Poetry of the Long 18 th Century)
- Literatúra impérií (Literature of Empire)
- Migrácie: Pravidlá narácie (Migrations: Narrative Settings)

III. Vysokoškolské kurzy (Undergraduate courses)

- Rétorika Fredericka Douglassa a Abrahama Lincoln (The Rhetoric of Frederick Douglass and Abraham Lincoln)
- Štyri Shakesperove hry (Four Shakespeare Plays)
- Poézia Johna Ketasa (The Poetry of John Keats)

- T. S. Eliot

IV. Vysokoškolské konzultácie (Undergraduate Tutorials)

- Konzultácie Junior (Junior Tutorial)
- Konzultácie Senior (Senior Tutorial)

V. Profilové prednášky (Lectures with Section)

- Stará angličtina: Práca s rukopismi (Old English: Working with manuscripts)
- Shakespeare po Hamletovi (Shakespeare after Hamlet)
- Román 19. storočia (The 19th Century Novel)
- Faulkner, Morrisonová a prezentácia rasy (Faulkner, Morrison, and Representation of Race)
- James Joyce a moderný román (James Joyce and the Modern Novel)
- Povojnová americká a britská literatúra (Postwar American and British Fiction)
- Asian America Literature (Azijskoamerická literatúra)
- "Prehnutá anglická" literatúra: Písanie v angličtine vo svete ("Rotten English" Literature: Writing in English across the Globe)
- Austrálska a svetová literatúra (Australian literature and World)

VI. Absolventské semináre (Graduate Seminars)

- Úprava "Pore Caitif" (Editing Pore Caitif)
- Milton a jeho súčasníci: literatúra v období Anglickej revolúcie, 1629 - 1674 (Milton and his Contemporaries: Literature in the Era of English Revolution, 1629 - 1674)
- Moderní a súčasní básnici (Modern and Contemporary Poets)
- Conrad, Naipaul, Cortzée. Genalógie globálnej imaginácie. (Conrad, Naipaul, Cortzée. Genalogies of Global Imagination).
- Poézia v digitálnom prostredí. (Poetry in Digital Environment).
- Metódy štúdia literatúry. (Methods of Literary Study).

VII. Všeobecná výučba

- Revolúcia, reforma a konzervatizmus v Západnej kultúre (Revolution, Reform and Conservatism in Western Culture).
- Objavovanie stredoveku (Making the Middle Ages).
- Rast, technológia, nerovnosť, a evolúcia. (Growth, Technology, Inequality and Evolution). (Harvard university 2015).

System výučby (prednášok) v rámci tvorivého písania na Harvardovej univerzite odzrkadľuje azda aj precízny zámer oboznámiť študentov nielen so samotnou formatívnou činnosťou písania (kurzy poézie, prozaická literárna tvorba, tvorba dramatických textov, divadelných scenárov, žurnalistických materiálov a pod.), ale rozširuje prirodzene a efektívne rozsah tvorivého písania i na získanie a budovanie literárnej kompetencie (profilové prednášky, absolventské semináre, všeobecná výučba atď.).

Domnievame sa, že práve dôraz na budovanie spomínanej literárnej kompetencie ako prirodzenej súčasť obsahovej náplne výučby tvorivého písania na vysokých školách, je určujúcim

determinantom úspešného a hlavne efektívneho priebehu osvojenia si samotnej formatívnej činnosti písania.

Vo Veľkej Británii vyššie uvedené tendencie exponuje do výučby tvorivého písania, okrem iných, aj Londýnska mestská univerzita (City University London). Centrum tvorivého písania (Centre for Creative Writing) považujú v City University London za zvláštne miesto. Na webovej stránke univerzitného Centra tvorivého písania administrátori portálu uvádzajú: "Veríme, že je možné, aby tvorba našich spisovateľov bola uverejňovaná a predávaná. Aj preto v rámci nášomagisterského štúdia požadujeme úplné absolvovanie všetkých kurzov tvorivého písania: písanie románu, dramatického textu, náučnej literatúry, a to z prostého dôvodu, pretože neexistuje žiadny iný spôsob ako sa naučiť písať." (City University London 2015).

V Centre tvorivého písania Londýnskej mestskej univerzity sa študenti zaoberajú aj problematikou vydavateľskej činnosti a rozširujú si tak vedomosti a autentické skúsenosti z oblasti knižného manažmentu. Uplatnenie môžu potom absolventi nájsť napríklad ako autori scenárov, či ako producenti, resp. knižní vydavatelia a pod.

Samotné štúdium tvorivého písania je sústredené do štyroch hlavných oblastí:

- ❖ Tvorba dramatických textov a tvorba scenárov (Playwriting and Screenwriting)
- ❖ Tvorba prozaických beletristických textov (Literary novels)
- ❖ Tvorba detektívnych románov (Crime Thriller Novels)
- ❖ Tvorba náučnej literatúry (Narrative non fiction) (City University London 2015).

V blízkosti univerzitného Centra tvorivého písania v samom srdci Londýna sú taktiež situované divadlá, vydavatelia, produkčné spoločnosti a pod., a tak majú študenti bezprostrednú možnosť stretávať sa a osobne spoznávať prácu, ktorá súvisí s tvorivým písaním, priamo v profesionálnej praxi.

Zaujímavým a podnietnym sa javí aj konštatovanie, že práve blízkosť uvedených inštitúcií dáva univerzite jedinečnú možnosť získať ako lektorov tvorivého písania osobnosti, ktorých profesia priamo súvisí s písaním, priamo z praxe. (City University London 2015). Možno práve tento postreh by mohol poslúžiť ako inšpirácia pre mnohé slovenské vysoké školy a univerzity, ako možný a osvedčený faktor zvyšujúci kredit štúdia v rámci tvorivého písania.

Domnievame sa, že ak cvičenia, resp. prednášky z tvorivého písania vedie aktívny spisovateľ, novinár, či dramatik, je to zrejme prirodzenejšie a pre úroveň edukácie i progresívnejšie, akoby tento predmet ostával "vďaka" (aj) pasívnemu lektorovi v akejsi ambivalentnej rovine teoretického pseudoakademizmu...

(pokračovanie)

Zoznam použitej literatúry

ELIÁŠOVÁ, Viera. Tvorivé písanie v jazykovej výučbe. Creative writing in language learning. In: *Tvorivé písanie - kľúčová kompetencia na vysoké školy*. Brno: Doplněk, 2005, s. 85-96. ISBN 80-7239-182

ELIÁŠOVÁ, Viera. *Tvorivé písanie a možnosti jeho využitia v edukacnom procese*.

Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. ISBN: 978-80-223-3079-4

FÍŠER, Zdeněk. *Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní*. Brno: Paido, 2011. 164 s. ISBN 80-85931-99-0.

KLIMOVIČ, Martin. *Tvorivé písanie v mladšom školskom veku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2010. 172 s. ISBN 978-80-555-0178-9

ZAJÍCOVÁ, Pavla. K systematické integrace tvořivého psaní do vyučování jazyku. In: *Zborník Tvůrčí psaní – klíčová kompetence na vysoké škole*. Brno: Doplněk, 2005, s. 75-82.

Internetové pramene

CITY UNIVERSITY LONDON, The Centre of Creative Writing. In: *The Centre of Creative writing – Courses*. [online]. London: City University London. [cit. 2015-07-21]. Dostupné na: <http://www.city.ac.uk/creative-writing/courses>

HARVARD UNIVERSITY, Creative writing faculty. In: *Department of English*. [online]. Cambridge: Harvard University. [cit. 2015-07-07]. Dostupné na: <http://english.fas.harvard.edu/courses/spring-term/>

THE UNIVERSITY OF CHICAGO, Division of the Humanities. In: *Creative writing*. [online]. Chicago: The University of Chicago. [cit. 2015-07-06]. Dostupné na: <https://creativewriting.uchicago.edu/courses>

Recenzent: PhDr. Slavka Pitoňáková, PhD.

Tento článok vznikol s podporou projektu „Adaptácia študijného programu mediamatika a kultúrne dedičstvo na potreby vedomostnej spoločnosti“ (ITMS: 26110230106) v rámci OP Vzdelávanie spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu.

 VÝSKUMNÁ
AGENTÚRA

